

A jövő tudósai – huszonötödször

Tisztelt Olvasó!

A kutatók utánpótlásával – fiatal tudósokkal foglalkozó melléklet „jubileumi” huszonötödik számában a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács elnökeként is igen nagy örömmel ajánlom az olvasónak a Tanács májusban megválasztott alelnökeinek, *Balogh László, Havass Miklós, Paksics János és Szendrői Péter*, valamint a Tanács által felügyelt Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program projekt menedzsere, *Bajor Péter* írását a tehetséggondozás aktuális kérdéseiről. Ezután *Farkas Anikó* ad új szempontokat a *Magyar Tudomány* 2009. augusztusi számában *Vázsonyi Ottó* által írt vitaindítóhoz a határon túli magyar diákok itthoni tehetséggondozásáról. Végezetül *Sulyok Katalin*, a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács újonnan megválasztott titkára ismerteti a

A NEMZETI TEHETSÉGSEGÍTŐ TANÁCS A TEHETSÉGUTÁNPÓTLÁS SZOLGÁLATÁBAN

A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács

A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács a magyar tehetséggondozás legjobb hagyományait ápoló civil szervezetek összefogásaként jött létre 2006-ban (www.tehetssegpont.hu). A már 26 szervezetet tömörítő egyesület célja egyeztetett, közös munkával elősegíteni a tehetségek felismerésének, kiválasztásának, segítségének, ök és mestereik elismerésének különböző

PNAS (*Proceedings of the National Academy of Sciences of the USA*) 2009 júniusában megjelent cikkét, amelyben a szerzők a nők kisebb „tudományos tehetségével” kapcsolatos előítéleteknek a nők tényleges tudományos teljesítményére vonatkozó visszafogó hatását bizonyítják. Ennek az „önbeteljesítő előítéletnek” a csökkentése a cikk tanulsága szerint még az eddig gondoltnál is sokkal fontosabb a nőkben rejlő tudományos tehetség kellő kibontakoztatása érdekében. Kérjük, ha a nők tudományban betöltött helyzetével vagy az ifjú kutatókkal kapcsolatos témában bármilyen vitázó megjegyzése vagy javaslata lenne, keresse meg a melléklet szerkesztőjét, Csermely Pétert az alábbi email-címen.

Csermely Péter
az MTA doktora,
csermely@eok.sote.hu

formáit, az ezeket oktató programokat; a tehetséges fiatalok kapcsolatépítését, önszerveződését, és társadalmi felelősségvállalását. A Tanács független szervezet, amely munkájában koordináló, irányt mutató, esetenként szervező feladatokat lát el. A Tanács állandó lehetőséget ad arra, hogy a hazai és határon túli magyar tehetségsegítéssel foglalkozó civil szervezetek egyeztessék álláspontjukat, hazai és külföldi példák tanulmányozásával, szakmai fórumok megszervezésével, támogatási lehetőségek megszerzésével, új támogatási formák átgondolásával, valamint pályázatok kiírásával segítsék, alakítsák a magyar tehetséggondozás rendszerének további fejlődését.

A Tanács alapelve, hogy lényegében mindenki tehetséges: az egyéni tehetség más és más, és sokszor még csak szunnyadó képesség formájában mutatkozik. Célunk felkelteni a fiatalokban a belső motivációt tehetségük kibontására, lendületet adni az elismerésre méltó teljesítmény eléréséhez, ezzel elérni azt, hogy minél több honfitársunkban kialakuljon a *flow* kiváltotta boldogság elérésének képessége, a fontosság tudata, és a felelősség érzete, ezzel növelve a társadalmi harmóniát, és ezen keresztül az ország sikereit.

Mivel a személy formálódásában, a tehetség kibontakozásában alapvető szerepe van az anyanyelvnek, a Tanács természetszerűleg ösztönözti, határokon átvéelő tevékenységet fejt ki. Központi gondolata a sokszínűség, a bátor kezdeményezések bátorítása. Ezért is épít a hagyományosan gazdag eredményeket felmutató egyházi tehetséggondozásra, a már magyar márkaként nyilvántartott tehetséggondozó mozgalmakra (mint amilyen például a magyar matematikai iskola bölcsőjeként funkcionáló *Kömal*), valamint az újszerű próbálkozásokra. E hagyományokra támaszkodva törekszik arra, hogy egy, a nyelvterületet lefedő, hálózatszerűen működő Tehetségpont Hálózatot szervezzen meg (2009 októberében már százhatvan Tehetségpont működött).

Miután a Tanács tevékenysége jelentősen kiterjedt, kiemelt kérdésként (mintegy leendő *best practice*-ként) szervezi meg a tanácson belüli munkamegosztást, kulcsszerepet szánva az őszinte demokratizmusnak, kooperációnak és a morális tisztaságnak.

A Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program

A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács eddigi munkájának (az Országgyűlés által 2008-ban és a kormány által 2009-ben elfogadott Nemzeti

Tehetség Program és Nemzeti Tehetség Alap mellett) egyik legnagyobb eredménye az volt, hogy az Új Magyarország Fejlesztési Terv egyik operatív programjaként kezdeményezte, és kidolgozta a Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program tervezetét, s azt sikerült is elfogadtatni a döntéshozó szervekkel. Ennek eredményeképpen több mint egymilliárd forintos kerettel ez a pályázati program is megjelent az elmúlt évben, illetve a második eleme a közelmúltban (TÁMOP-3.4.4./A-08/1, valamint -3.4.4./B-08/1.). A Program szervezését a Tanács látja el. Ez a program a magyar tehetséggondozás fejlesztéséhez eddig soha nem látott perspektívákat nyit meg. A kidolgozást megelőző helyzetelemzés egyértelműen mutatta, hogy a nagyon értékes hazai tehetséggondozó hagyományok mellett vannak gyenge pontjai is ennek a munkának. A főbb hiányosságok: nagyon egyenetlen tartalmilag és területileg is a tehetséggondozó tevékenység; nem működnek rendszerben a programok, így nagyon sok fiatal kimarad ezekből a lehetőségekből; nincs korrekt módszertana a programokba való beválogatásnak; hiányoznak a programok szisztematikus értékelésének szempontjai is stb.

Ezen hiányosságok megszüntetése érdekében a Magyar Géniusz Integrált Tehetségsegítő Program célul tűzte ki az átfogó szakmai módszertani fejlesztést, amely biztosítja az iskolán kívüli tehetségsegítés támogatásának egységes alapelvek és célok szerinti megvalósítását. Ennek keretében egy országos civil bázisú tehetségsegítő hálózatot igyekszik kiépíteni, amely az oktatási folyamatban kidolgozott, és az iskolán kívüli tehetségsegítő kezdeményezések összekötésével és kibővítésével, a tehetséges fiatalok önszerveződésének támogatásával új lehetőségeket teremt a hazai tehetséggondozás átfogó fejlesztéséhez. Ki-

emelt szempont a hátrányos helyzetű régiók és fiatalok tehetséggondozásának intenzív fejlesztése; a tehetséggondozás új formáinak kialakítása; az önkormányzati, civil és magán erőforrások mozgósítása; átjárási lehetőségek biztosítása a hazai és a határon túli magyar kezdeményezések között; országos adatbázis létrehozása a tehetségesekről; az eddigieknél hatékonyabb információ-áramlás biztosítása ezen a területen.

A várható eredmények között a következő mutatók szerepelnek: Magyarország tehetségtérképének elkészítése, a támogatott tehetségszolgáltató programokban részt vevő fiatalok számának jelentős növelése, nagyszámú új program megjelenése a palettán, a Tehetségpontok számának intenzív növekedése – átfogó területi lefedettséggel, a határon túli Tehetségpontokat is ideértve, a fejlesztő munkát koordináló Tehetségszolgáltató Tanácsok létrehozása, Tehetségnapok rendezése itthon és határon túl, valamint tehetségszolgáltatók intenzív képzése jelentős létszámban, az ehhez szükséges szakmai alapok továbbfejlesztése, illetve kidolgozása, Tehetségbónusz program kidolgozása és működtetése, a Tehetségszolgáltató Köre létszámban növelése. Ezek a várható eredmények önmagukban jelzik, hogy ehhez fogható átfogó nemzeti tehetségszolgáltató program eddig nem valósult meg.

A Magyar Géniuszt Integrált Tehetségszolgáltató Program elindításának előkészítése már 2008-ban megindult. Februártól szeptemberig négy nagy rendezvényen vettek részt a hazai tehetséggondozás szakemberei: az országos budapesti nyitó konferencia után felsőoktatási szakemberek gyűltek össze az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, majd a Debreceni Egyetemen a Tehetségpontok Országos Konferenciáját rendeztük meg, Győrben pedig a közoktatási konferencia váltott ki nagy

érdeklődést a szakemberek körében. Ezek a szakmai fórumok jelezték, hogy mozgásba lendült a hazai és határon túli szakembergárda, a „szubjektív feltétel” készen áll a nagy munkára, remélhetőleg a várhatóan rövidesen megnyíló pályázati támogatások az objektív feltételek megteremtéséhez nyújtanak biztos alapokat.

Most rajtunk a sor

A Magyar Géniuszt Integrált Tehetségszolgáltató Program minden szempontból készen áll a megvalósításra. A program alapozó részének számító Országos Tehetségszolgáltató Hálózat kialakítása elnevezésű TÁMOP-projekt elindult. Emellett 2009 őszén kiírták az első, tehetségszolgáltató közvetlen módon célzó pályázatokat is, amelyeket 2010 elején (immár a Nemzeti Tehetség Alapból) újabbak fognak követni. Tehát: oktatási intézmények, tehetségszolgáltató szervezetek, műhelyek, figyelem! Most rajtunk a sor, s a többes szám nem egy szűk kört, hanem több ezer elkötelezett szakembert jelöl! A kínáló lehetőségek kihasználása közös felelőssége pedagógusoknak, elméleti szakembereknek, intézményvezetőknek, évtizedes tapasztalatú tehetségszolgáltatóknak, valamint természetesen a program megalkotóinak és közvetlen végrehajtóinak is.

A tehetségszolgáltató hálózat kialakítására most elindult projekt a Magyar Géniuszt Integrált Tehetségszolgáltató Program „tőkesúlya”. Idén augusztustól kezdődően kettő és fél év időkereten belül kell ezt az évtizedes hatású programot végrehajtani. A programot a Nemzeti Tehetségszolgáltató Tanács alelnökeiből és a projekt menedzsmentjéből alakult Programtanács felügyeli. Az egyedülállóan összetett feladat lényegi elemei: elméleti alapozás (a segítők, a tehetségek szülei és a széles közvélemény számára egyaránt); a tehetségszolgáltatók szakmai

és készség szintű képzése; a fenntarthatóság megteremtése; a Tehetségpontok közvetlen (és informatikai/adatbázis szintű) kapcsolati hálózatának megteremtése; tájékoztatás és az információáramlás biztosítása.

A kihívás óriási, kérdés, hogy lesz-e elég *tehetségünk* a megvalósításra... Minden adottságunk megvan!

Tehetséggondozás a felsőoktatásban

A tehetséggondozásnak minden esetben tekintettel kell lennie az életkori sajátosságokra. Mászt igényel egy iskoláskorú gyermek, és mászt egy felsőoktatásban részt vevő hallgató. A magyar felsőoktatás tehetséggondozási formái közül a legismertebbek a tudományos diákkörök (TDK) és a szakkollégiumok. A tudományos diákkör széles hatókörű, a hallgató és oktató közti kapcsolatra, együttműködésre épülő tehetséggondozó forma, melynek hagyományai hat évtizedre nyúlnak vissza. A TDK igazi hungarikum, kétfordulós minősítő rendszere (intézményi TDK-konferenciák, országos döntők, OTDK) folyamatosan több tízezer hallgató számára nyújt intézményi tudományos műhelyekben végzett eredményes kutatómunka alapján kiugrási, elismerési lehetőséget. A helyi és országos versenyek akkreditált eredménye pedig belépő ösztöndíjakhoz, külföldi részképzésekhez, a mester és a doktori iskolákba egyaránt. A szakkollégiumok ugyancsak nagy hagyományú értelmiségképző műhelyek, kisebb réteget érintenek ugyan, de az értelmiségi szocializációs sikeresen megoldott feladataik következtében tágabb rétegekre, sőt, az egyetemeken túlmutatóan a közélet alakítására is erős ráhatással bírnak (pl. Eötvös, Rajk szakkollégium).

A magyar felsőoktatás átalakulásával a tehetséggondozás szerepe is változik. A tömegképzés eredményeként sokkal többen

vehetnek részt az egyetemi és a főiskolai oktatásban. Ugyanakkor a tehetségek kiválasztása és segítése nehezebbé vált. Az oktatóknak kevesebb idejük jut arra, hogy kiemelten egy-egy hallgatóval foglalkozzanak, emiatt sok kiemelkedő képességű diák kallódhat el, hisz nem kap megfelelő motivációt, nem sikerül elérni nála, hogy kellő érdeklődést mutasson a kötelező tananyag felüli ismeretek elsajátítása iránt. Az igény viszont megvan a fiatalokban a többlettudásra, vagy ha nincs, a tanárnak a kötelessége azt felébreszteni. Fontos tehát, hogy a többletmunkára affinitást mutató tehetséges egyetemisták, főiskolások elkötelezett mesterekkel, tanárokkal, még a tömegoktatás körülményei között is megköthessék tehetségük kibontakoztatásának alapjaként a mestertanár–tanítvány szövetségeket, hogy közös munkával építhessék a jövő Magyarországot. A feladat megoldása az új peremfeltételek között nem egyszerű, hiszen különösen az alapképzésben lerövidülő képzési idő sokkal kevesebb lehetőséget nyújt a tehetségek kiválasztására és megfelelő támogatására. A tudományos diákköri mozgalom és a szakkollégiumi rendszer fejleszthető stabil alap, amely lehetőséget nyújt a megfelelő tehetségszolgáltató helyi (intézményi) módszerek kidolgozására, bevezetésére (példaként említhető a Semmelweis Egyetem, a Szegedi Tudományegyetem stb.) és eredményes működtetésére is. Ezek szakszerűségének és elterjedésének hatékony elősegítése, támogatása ugyancsak a Nemzeti Tehetségszolgáltató Tanács feladata.

A tehetséggondozás társadalmi és gazdasági haszna

Vállalati felmérések Magyarországon azt mutatják, hogy az innovációs tevékenységet – mely a versenyképesség legfontosabb eleme

– leginkább akadályozó tényező a megfelelően képzett szakemberek hiánya. Ezen képzett szakemberek közül a legtehetségesebbek játsszák az egyik legfontosabb szerepet, ők járulnak hozzá leginkább egy-egy új K+F eredmény hasznosításához. Tehát gazdasági és társadalmi érdek a tehetségek felkutatása, képzése, gondozása. Ez történhet részben az oktatási rendszer keretében, részben társadalmi szervezetek tevékenysége által. Ugyancsak felmérések mutatják, hogy a gazdasági szereplők is hajlandók részt venni a szakemberek, tehetségek oktatásában, képzésében.

Az innovatív vállalatok tehetségsegítő programokban is részt vesznek, mert fontos számukra, hogy a tehetségek figyelmét magukra, azaz szakterületükre irányítsák. Az erre fordított erőforrások akkor térülnek meg, ha valóban tudnak vonzani tehetségeket az adott területre.

Példaként említjük, hogy a Tanács egyik alapító tagszervezete, a Magyar Innovációs Szövetség tizenhét éve példaadóan szervezi a fiatal tudósjelöltek részére az Ifjúsági Tudományos és Innovációs Tehetségkutató Versenyt, amelynek keretében évente 15–20 fiatal tehetség kerül kiválasztásra. A kb. fél évig tartó versenyen évente kb. 60–100 fiatalot sikerül „megmozgatni”, akik ötleteikkel, találmányaikkal pályáznak. A versenysorozat a műszaki- és természettudomány, az informatika, a matematika és a környezetvédelem területén folyik. A szervezők a pályázókat eszközök rendelkezésre bocsátásával, szükséges anyagok stb. beszerzésével segítik, a legjobbakat tizenkét hónapos kutatási ösztöndíjjal, valamint külföldi konferenciákon, fórumokon, versenyeken való részvétellel.

Ezt a kezdeményezést elsősorban azon nagy és közepes vállalatok közreműködésével,

anyagi támogatásával lehetett (és lehet a jövőben is) megszervezni, melyek egyrészt felismerték, hogy a képzett munkaerő, a jól felkészült diplomás csak akkor lesz elérhető, ha már a középiskolában elkezdődik a felkészülés és a kiválasztódás.

Különösebb rábeszélés nélkül – szinte keresték a lehetőséget – lehetett a kapcsolatot kiépíteni ezekkel a magyar – néhány esetben külföldi tulajdonú – vállalatokkal, amelyek tudják, érzik, hogy ez az a pont, illetve ez az a korosztály, ahol a legtöbbet lehet tenni azért, hogy alkotni tudó, alkotóképes felnőtt szakemberek álljanak rendelkezésre. Ennek a húsz év alatti tehetségkiválasztó versenysorozatnak a híre sajnálatos módon csak a hazai és a határon túli magyar középiskolák egyharmadához jutott el, annak ellenére, hogy a létező kommunikációs eszközök segítségével igénybe vétele mellett az igazgatók külön tájékoztató levelet is kaptak. A jövőbeni továbblépés a Tanács tagszervezeteinek aktív közreműködésével lesz biztosítható.

A tehetségsegítés azonban nemcsak a magyar társadalom integrációját és versenyképességet szolgálja, hanem a magyarországi tehetséges fiatalok megtalálásával és helyzetbe hozásával növeli az Európai Unió egészének szellemi és kulturális potenciálját. A tehetségsegítés speciális és példaértékű magyar formái az Európai Közösség egésze számára adaptálható és adaptálandó példát jelenthetnek.

Balogh László Havass Miklós

l_balogh@tigris.unideb.hu havass@szamalk.hu

Pakucs János Szendrő Péter

PakucsJ@olajterv.hu szendro.peter@gek.szie.hu
a Nemzeti Tehetségsegítő Tanács alelnökei

Bajor Péter

bajor.peter@tehetsegpont.hu
a Magyar Génusz Program projektmenedzsere

TOVÁBBI GONDOLATOK A HATÁRON TÚLI „SZAKKOLLÉGIUMI MOZGALOMRÓL”

A címben látható idézőjel nem valamiféle ironikus minősítése a *Magyar Tudomány* 2009. augusztusi számában Vázsonyi Ottótól megjelent vitaindító cikkben bemutatott jelenségnek, nevezetesen a Márton Áron Szakkollégium gyors fejlődésének és a határon túli magyar felsőoktatási intézmények melletti szakkollégiumok létrejöttének, hanem éppen ellenkezőleg: utalás arra, milyen fontos első lépések ezek azon az úton, melynek végállomása a Kárpát-medencei magyar fiatalok tudományos közösségének megteremtése lehet.

Mint hogy a cél, a tehetséges magyar fiatalok tudományos közösségének megteremtése – vagy helyesen inkább: újratemtése – nem igényel különösebb magyarázatot, jelen írás a Vázsonyi Ottó által említett „klasszikus szakkollégiumiság” főbb ismertetőjeleit, illetve a szakkollégiumok közötti kapcsolatrendszer sajátosságait igyekszik vázlatosan bemutatni, hogy azután a szerző megfogalmazhassa saját válaszát a „mi a teendő” kérdésre.

Az első állításom az, hogy szakkollégium *sui generis* nevelési-oktatási forma, vagyis nincs hozzá fogható, vele bármilyen objektív szempontrendszer alapján összehasonlítható intézmény az oktatás világában. Egyedisége mellett ezen intézmények halmazára a sokszínűség és a heterogenitás a jellemző, amely a sajátos működési elvek, elsősorban a magas fokú autonómia és önkormányzatiság következménye. Nincs tehát két egyforma vagy akár egymásra valamennyi lényeges tulajdonságban hasonlító szakkollégium, vannak azonban fontos, általánosan jellemző tartalmi ismertetőik. Az imént említett autonómia és

önkormányzatiság mellett igen fontos kritériumnak számít az öntevékenység, az egyének nagyfokú motivációja, a közösségi és civil aktivitás, az értelmiségi eszmecserék feltételeinek biztosítása, a közéleti szerepvállalás és többnyire az interdiszciplináris szemléletmód is. Ahhoz, hogy „klasszikus szakkollégiumról” beszélhessünk, e feltételek teljesülése – vagy legalább kezdetleges jelenléte – még fontosabb, mint a kormányzati akarat vagy a források biztosítása, miközben utóbbiak is jelentős katalizátorai lehetnek a fejlődésnek.

Másodikként érdemes a szakkollégiumok funkcióit körüljárni. Ahogy Vázsonyi Ottó nagyon pontosan megfogalmazta, két alapvető feladatot vállalnak magukra ezek az intézmények. Az egyik a szakmai többletet nyújtó (tehetséggondozó) oktatás, a másik pedig az alacsonyabb készség- és tudásszinttel érkező hallgatók „felzárkóztatása”, vagyis a társadalmi mobilizáció és integráció elősegítése. E kettőt én a Márton Áron Szakkollégium igazgatójával ellentétben nem választanám el egymástól élesen, már csak azért sem, mert igen nehéz volna határvonalat találni a két tevékenységforma között. Ennek oka egyfelől az, hogy a tehetséggondozás kezdetét nem lehet a kompetenciák bizonyos szintjének meglétéhez kötni, másfelől pedig a felzárkóztatás nem egy kezdőponttal induló és végponttal záruló folyamat, hanem olyasmi, ami egész életünkön át történik mindannyiunkkal, hiszen mindig van olyan terület, amelyen másokhoz képest még fejlődnünk kell. Úgy is mondhatnánk: lemaradás mindig van. Mértéke és aránya persze nagyon eltérő lehet, s ezt nem lehet figyelmen kívül hagyni. Az alapkészségek területén mutatkozó hiányságok nagyobb hátrányt jelentenek, így pótlásuk is fontosabb és nehezebb feladat, melyet azonban a szakkollégiumok történetük során